

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ПОНЯТТЯ «ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА»

SOCIO-ECONOMIC CONTENT OF THE ADMINISTRATIVE LEGAL CONCEPT “FOOD SECURITY”

Пустовіт Ю.Ю., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет

Проблема забезпечення харчової безпеки для населення завжди була і є тісно пов'язаною зі стійкістю та міцністю влади, а також самим існуванням держави, що на макрорівні є проблемою національної безпеки. У сучасний період Україна стикається із надзвичайним військовим, політичним, економічним, психологічним, культурним, релігійним тиском з боку російської федерації. Це є важким випробуванням системи забезпечення національної безпеки країни та окремих її компонентів, серед яких важливе місце займає харчова безпека.

Автономію та незалежність будь-якої країни гарантує, передусім, її продовольча безпека. Це сприяє сталому соціально-економічному розвитку суспільства та забезпечує демографічне відтворення. Держава не може вважатися економічно розвинутою і багатою, якщо її громадяни обмежені у доступі до продуктів харчування. Отже, необхідно розробити всебічну та збалансовану стратегію національної продовольчої безпеки.

У статті розглядаються теоретичні підходи до визначення поняття «продовольча безпека», схарактеризовані його зміст і сутність як соціально-економічної категорії. Продовольча безпека посідає важливе місце в наукових пошуках соціально-економічного, політичного, екологічного, управлінського, біологічного, медичного, інформаційного, юридичного характеру, які використовують притаманний відповідній галузі знань понятійний апарат. У науковій літературі трактування поняття «продовольча безпека» у різних авторів має значні відмінності. У даний час відсутня єдина загальноприйнята думка і визначення.

На основі аналізу даного поняття вітчизняними та зарубіжними науковцями, автор дає своє визначення поняттю продовольчої безпеки; акцентує увагу на тому, що продовольча безпека була та залишається актуальною і на початку третього тисячоліття; набрала масштабів глобальної проблеми, яку необхідно негайно вирішувати в умовах російської збройної агресії. Гарантування продовольчої безпеки задля досягнення її цілісності має здійснюватися на трьох ієрархічних рівнях: національному, регіональному та мікро- рівнях.

Повномасштабна війна на території України стала суттєвою небезпекою для продовольчої безпеки та безпеки країни в цілому, тому пріоритетним питанням для сьогодення має стати знаходження дієвих шляхів пом'якшення її негативних наслідків.

Ключові слова: безпечність продуктів харчування, достатність харчування, доступність, населення, національна безпека, продовольча безпека, продовольча незалежність, продовольство, продукти харчування, стабільність, продовольче забезпечення, якість харчування.

The problem of ensuring food security for the population has always been and is closely related to the stability and strength of the government, as well as the very existence of the state, which at the macro level is a problem of national security. In the modern period, Ukraine faces extreme military, political, economic, psychological, cultural, religious pressure from the Russian Federation. This is a difficult test of the country's national security system and its individual components, among which food safety occupies an important place.

The autonomy and independence of any country is guaranteed, first of all, by its food security. This contributes to the sustainable socio-economic development of society and ensures demographic reproduction. A country cannot be considered economically developed and rich if its citizens have limited access to food. Therefore, it is necessary to develop a comprehensive and balanced strategy for national food security.

The article examines theoretical approaches to defining the concept of "food security", characterizes its content and essence as a socio-economic category. Food safety occupies an important place in scientific researches of a socio-economic, political, ecological, managerial, biological, medical, informational, legal nature, which use the conceptual apparatus inherent in the relevant field of knowledge. In the scientific literature, the interpretation of the concept of "food security" by different authors has significant differences. Currently, there is no single generally accepted opinion and definition.

Based on the analysis of this concept by domestic and foreign scientists, the author gives his definition of the concept of food security; emphasizes the fact that food security was and remains relevant even at the beginning of the third millennium; has gained the scale of a global problem that must be solved immediately in the conditions of Russian armed aggression. Guaranteeing food security in order to achieve its integrity should be carried out at three hierarchical levels: national, regional and micro levels.

A full-scale war on the territory of Ukraine has become a significant danger for food security and the security of the country as a whole, so finding effective ways to mitigate its negative consequences should be a priority issue for today.

Key words: food safety, food sufficiency, availability, population, national security, food security, food independence, food, food products, stability, food security, food quality.

Постановка проблеми. Конституція України однією з найважливіших функцій держави, справою всього Українського народу визнає захист її суверенітету й територіальної цілісності, а також забезпечення економічної та інформаційної безпеки (ст. 17). Згадана вище безпека людини, яку держава повинна забезпечувати, стосується різних сфер життєдіяльності, серед яких особливе значення має продовольча сфера. Адже необхідність забезпечення продовольчої безпеки країни пов'язана з тим, що продовольство є необхідною умовою існування життя, без чого настає хвороба та смерть [21].

24 лютого російська федерація почала повномасштабну збройну агресію, назавжди змінивши життя усіх українців. Сьогодні Україна фактично веде одночасно дві війни: одну за незалежність та територіальну цілісність, другу за продовольчу безпеку. Війна спричинила руйнування налагоджених процесів постачання продуктів,

багато посівних територій заміновано, частину тимчасово окуповано, знищено техніку, склади, гідропоруди.

За таких складних умов забезпечення продовольчої безпеки є надзвичайно актуальним, у зв'язку з чим виникає необхідність додаткового з'ясування сутності поняття «продовольча безпека».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам продовольчої безпеки присвячено велику кількість публікацій та досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених і фахівців. Серед зарубіжних учених слід зазначити У. Ліферта, М. Мазойєра, Т. Мальтуса, А. Маслоу, Е. Райнерта, Д. Рікардо, А. Сміта, М. Трейсі, які заклали загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження проблеми продовольчої забезпеченості.

В Україні економічним аспектам регулювання продовольчої безпеки присвятили свої роботи А. Бабенко,

Н. Басюркіна, О. Білорус, В. Будкін, І. Бураковський, А. Гальчинський, П. Гайдучий, Д. Лук'яненко, А. Мосова, В. Немченко, В. Новицький, Ю. Пахомов, В. Пятницький, В. Рокоча, І. Румик, В. Сіденко, А. Філіпенко, Т. Циганкова та ін.

Питання правового забезпечення продовольчої безпеки України активно досліджуються в роботах таких науковців, як І. Бінько, В. Бойко, П. Борщевський, С. Бугера, Ю. Валетов, О. Вараксіна, В. Власов, В. Геєць, О. Гойчук, К. Голівков, М. Гребенюк, О. Гудзинський, Б. Данилишин, Л. Дейнеко, М. Долішній, А. Духневич, В. Єрмоленко, С. Кваша, В. Ковальов, Ю. Кудріна, М. Кулаєць, Т. Курман, А. Лисецький, І. Лукінов, С. Лушпаєв, І. Манзій, Л. Міляр, Р. Мудрак, Б. Пасхавер, Я. Пушак, П. Саблук, В. Самокиш, В. Ситник, А. Статівка, О. Тарасюк, А. Тригуб, Р. Трінько, В. Уркевич, Л. Шинкарук, В. Шишлюк, В. Шлемко та багато інших учених.

В сфері державного управління та національної безпеки продовольчу безпеку досліджували: Я. Алексєєва, М. Бугрій, О. Коваленко, І. Міхаліна, С. Москаленко, В. Олійник, Т. Осташко, М. Плотнікова, І. Розпутенко, В. Руликівський, О. Скидан, А. Фролов, В. Шкаберін, С. Щербина та ін.

У процесі підготовки дослідження автор здійснив аналіз значної кількості фахових наукових видань з проблем правового регулювання світової продовольчої безпеки. Серед них праці вітчизняних юристів-міжнародників та економістів: Г. Бувайлика, М. Буроменського, О. Висоцького, В. Денисова, В. Корецького, В. Кисіля, О. Мережка, В. Муравйова, В. Опришка, Л. Тимченка та ін.

В дослідженнях зазначених вчених сформований понятійно-категоріальний апарат та обґрунтовано важливість наукового пошуку шляхів вирішення найбільш важливих проблем у сфері продовольчої безпеки. Однак і досі як у науковій літературі, так і в офіційних документах відсутня єдина точка зору на поняття продовольчої безпеки, а визначення терміну є узагальненням і не відображає всього комплексу проблем, пов'язаних з її забезпеченням.

Мета дослідження. Метою наукової статті є дослідження та узагальнення наукових підходів до визначення категорії «продовольча безпека», характеризування її соціально-економічної сутності.

Виклад основного матеріалу. Продовольча безпека посідає важливе місце в наукових пошуках соціально-економічного, політичного, екологічного, управлінського, біологічного, медичного, інформаційного, юридичного характеру, які використовують притаманний відповідній галузі знань понятійний апарат. У науковій літературі трактування поняття «продовольча безпека» у різних авторів має значні відмінності. У даний час відсутня єдина загальноприйнята думка і визначення категорії «продовольча безпека».

Існує значна кількість визначень продовольчої безпеки (понад 200), які знайшли своє відображення у фундаментальних працях українських вчених. Враховуючи це, Г. Прунцева та М. Бабич здійснили аналіз наукових праць, що відображають зміст досліджуваної категорії, та зробили висновки про існування кількох концептуальних підходів до визначення економічної сутності поняття «продовольча безпека».

Так, Г. Прунцева до основних підходів відображення змісту поняття «продовольча безпека» відносить наступні: стан суспільних відносин, стан економіки, стан продовольчого ринку, спроможність держави гарантувати та забезпечувати потреби населення в продовольстві, продовольче забезпечення населення [22].

М. Бабич виділяє чотири концептуальні підходи до тлумачення поняття «продовольча безпека»: як стану системи (стан суспільних відносин, стан економіки, стан продовольчого ринку), як рівня доступу, як механізму забезпечення та за поділом на рівні ієрархії [2].

Концепції, що відображає зміст продовольчої безпеки як стан суспільних відносин, додержується С. Лушпаєв. В своєму визначенні даної економічної категорії вчений зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності населення до продуктів харчування, що є безпечними для життя та здоров'я, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій [16, с. 213].

В даній концепції виокремлюється соціально-економічний підхід до визначення поняття «продовольча безпека» та підтверджується необхідність координації правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних та інформаційних заходів для досягнення продовольчої безпеки країни.

Концепції розуміння продовольчої безпеки як стану продовольчого ринку дотримуються О. Кочетков та О. Шебаніна. Зокрема, О. Кочетков зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку, при якому забезпечується гарантований доступ всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя [15, с. 142].

О. Шебаніна під продовольчою безпекою розуміє наявність на продовольчому ринку країни такої кількості продуктів харчування, якої достатньо для підтримання здорового способу життя населення; доступність цих продуктів абсолютно для всіх верств населення [25]. В даній концепції підкреслюється необхідність доступу всіх верств населення до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя.

Розуміння сутності поняття продовольчої безпеки як «стану економіки» дотримується В. Шкаберін, який зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан економіки, забезпечений відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, при якому, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається необмежена у часі здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного відтворення кожної особи у звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності в надзвичайних продовольчих ситуаціях [26].

Схоже визначення дає О. Вараксіна, яка вважає, що продовольча безпека – це стан економіки держави, при якому на основі сталого функціонування аграрного сектора забезпечуються фізична та економічна доступність продуктів харчування, достатність і збалансованість харчування для всіх верств населення в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні раціональних норм, що забезпечує найвищий рівень фізичного та психічного здоров'я і соціальний розвиток [5].

Наукової концепції щодо трактування категорії «продовольча безпека» як спроможність держави гарантувати та забезпечувати потреби населення в продовольстві дотримуються А. Бабенко, О. Банах, О. Гойчук, В. Добросоцький, В. Немченко, М. Хорунжий.

Зокрема, А. Бабенко говорить про забезпечення продовольчої безпеки внутрішніми, національними силами для забезпечення громадян продуктами харчування на медично обґрунтованому рівні [2, с. 12].

О. Банах вказує на здатність забезпечити максимальну кількість людей достатнім раціоном харчування в будь-який момент часу, не підриваючи продовольче забезпечення людей у майбутньому [4], О. Гойчук – про здатність держави задовольняти потреби населення країни у продук-

тах харчування, їх достатньої кількості та якості з метою забезпечення здоров'я людей незалежно від зовнішніх або внутрішніх факторів [6].

В. Добросоцький зазначає, що продовольча безпека представляє собою здатність держави забезпечити населення належним рівнем споживання продовольчих товарів, застосовуючи, разом з агроекономічним потенціалом всі наявні в державі виробничі, фінансові ресурси, політичні можливості та інші фактори [8].

В. Немченко вважає, що продовольча безпека – це здатність задовольняти потреби населення в продовольстві в умовах обмежених фінансових, екологічних можливостей держави згідно з науково-обґрунтованими нормами, індивідуальних особливостей людини та її платоспроможності та рівня цін [19, с. 180].

М. Хоруничий пише, продовольча безпека представляє собою спроможність держави за будь-яких обставин гарантувати і забезпечувати потреби населення в продовольстві на рівні науково-обґрунтованого споживання та відповідно до його платоспроможного попиту по відношенню до цін, що складаються на ринку продовольства [24].

Концепції розуміння продовольчої безпеки як фізичної та економічної доступності населення до продовольства дотримуються Л. Мельник, Г. Прунцева, О. Щєкович.

Л. Мельник під продовольчою безпекою розуміє стабільне, достатнє та гарантоване забезпечення населення продуктами харчування, необхідними для здорового життя людей [18], Г. Прунцева – сукупність державних інструментів регулювання стану продовольчого ринку, при якому досягається фізична та економічна доступність населення до продовольства в кількості, необхідній для активного здорового життя [22], О. Щєкович – забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя [28].

Підтримуючи вищепераховані позиції вчених, вважаємо, що кожен із підходів відображає певний важливий аспект, який заслуговує на увагу, оскільки проблема забезпечення продовольчої безпеки є комплексною і вимагає пошуку оптимальних у певних умовах шляхів вирішення, які можуть різнитися залежно від політичних, економічних та соціальних процесів у кожній окремій країні.

Кінцевим результатом забезпечення ефективної реалізації продовольчої безпеки в державі має бути доступ населення до продовольства в необхідній кількості для здорового функціонування організму людини, а сама продовольча безпека є фізична доступність достатньої в кількісному відношенні, безпечної та поживної їжі та економічна доступність до продовольства належного обсягу та якості для всіх соціальних груп населення.

Продовольча безпека як економічна категорія має багаторівневу структуру.

Розрізняють такі рівні продовольчої безпеки, на яких реалізуються відповідні цілі й охоплюються різні рівні людської спільноти: глобальний, міждержавний (міжнародний), державний (національний), місцевий (регіональний), групи населення (з різним рівнем доходів), сімейний (домашнє господарство). На кожному з цих рівнів продовольча безпека як система отримує нові якості, яких не мають інші складові й кожна з яких має свою структуру та логіку розвитку [10, с. 212].

Глобальний аспект продовольчої безпеки пов'язаний із тим, що незважаючи на зростання обсягів продовольства, проблема достатності продовольчого забезпечення жителів планети та її безпеки залишається актуальною. Її вирішенням займаються такі світові організації, як ООН та її спеціальний орган – ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація), СОТ (Світова організація торгівлі), Світовий банк, Комітет всесвітньої продовольчої безпеки та інші. Продовольча безпека нації розглядається як важлива умова суверенітету держави, її внутрішньої політики, а також як вагомий складовий елемент незалежності в міжнародних відносинах [1, с. 270–271].

Продовольча безпека на регіональному рівні, суспільних груп населення, окремих сімей та осіб характеризується наданням права доступу (як фізичного, так і економічного) до продовольства. Тут проблема продовольчої безпеки зміщується в сферу макроекономічної та спрямована на підтримання ефективного попиту на продукти харчування, формування меншого розмежування у рівнях доходів окремих соціальних груп населення. Найбільшої уваги потребує проблема забезпечення мінімального рівня харчування для всіх соціально незахищених груп населення, усунення загрози бідності [11]. Важливим при цьому є, забезпечення продовольством тих груп населення, що знаходяться за межею бідності, оскільки в їх доходи є недостатніми для отримання необхідних продуктів харчування, не говорячи вже про збалансоване повноцінне харчування.

Поняття продовольчої безпеки є багатограним і комплексним, тому її рівень залежить від багатьох факторів, головними з яких є: 1) виробничо-продуктивна стійкість агропромислового комплексу, його рівень розвитку і здатність вчасно реагувати на кон'юнктуру ринку агропродовольчої продукції; 2) рівень платоспроможності населення, який би міг забезпечувати доступність продуктів харчування для всіх громадян; 3) рівень дозволеності імпоротної експансії продовольчих товарів, які можуть вироблятися вітчизняним агропромисловим комплексом; 4) обсяги перехідних запасів продуктів харчування [9].

Стан національної продовольчої безпеки оцінюється через систему критеріїв та кількісних параметрів, у тому числі їх порогових (критичних) значень. Вона дозволяє здійснювати постійний моніторинг продовольчої забезпеченості та прогнозувати загрози.

Для глибшого розуміння сутності продовольчої безпеки необхідна систематизація структури її критеріїв, показників, чинників, ресурсів та умов. При цьому слід розуміти, що критерії досліджуваної категорії залежать від факторів, які визначаються наявними ресурсами та умовами, що сприяють або, навпаки, знижують рівень продовольчої безпеки [13].

До основних критеріїв ставляться:

1. Фізична доступність продовольства, яка має на увазі здатність продовольчої системи нашої держави імпортувати, виробляти, зберігати зберігання продовольства у тих обсягах, які необхідні задоволення обґрунтованих потреб всіх верств населення.

2. Економічна доступність продовольства, що позначає рівність всього населення у питаннях у споживанні збалансованого за асортиментом набору продуктів харчування, що знаходиться відповідно до наявних стандартів якості та поживності.

3. Продовольча незалежність, що є економічною автономністю і самостійністю продовольчої системи держави, і навіть повну її незалежність від коливань міжнародного кон'юнктури.

4. Надійність, яка є здатністю продовольчої системи держави нівелювати вплив погодних, сезонних та інших погодних коливань у постачанні продуктами харчування населення всіх регіонів.

5. Стійкість, під якою прийнято розуміти здатність продовольчої системи держави розвиватися на базі розширеного відтворення.

Таким чином, продовольча безпека є проблемою не тільки аграрно-виробничої, а й соціально-економічної сфери.

Кінцевою фазою функціонування продовольчої системи є споживання. Система споживання продовольства може забезпечити калорійність харчування людини, яка відповідає витратам організму збалансованістю між білками, жирами та вуглеводами, достатньою кількістю тваринних білків – джерела незамінних амінокислот, які не синтезуються в організмі, а також рослинних жирів. Поряд із цим має бути витримана оптимальна екологічна

чистота продуктів та їх насиченість мінеральними речовинами з урахуванням вимог, що висуваються фізіологією людини. Організація системи споживання продовольства враховує кліматичні умови проживання, статеву структуру населення та особливості його роботи, фізіологічні потреби, пов'язані із зазначеними характеристиками.

Відповідно до цього визначають чотири рівні споживання в країні:

Перший рівень – критичний – він передбачає добове споживання на одну людину нижче 2200 ккал, що характеризує існування на межі виживання та забезпечення простого відтворення населення;

Другий рівень – мінімальний – середньодобове забезпечення у 2300–2800 ккал душу населення передбачає наявність обсягів продовольчих ресурсів, які виключають можливість появи голоду.

Третій рівень – раціональний (нормальний) – означає, що середньодобове споживання перебуває у межах 2800–3600 ккал однієї людини, за обов'язкового збалансування раціону білками, вітамінами та інші важливими компонентами. Нормативні показники такого харчування слід використовувати як базу для всіх соціально-економічних розрахунків на державному рівні в нормальних умовах.

Четвертий рівень – комфортний – даний рівень споживання дозволяє отримати калорійність та структуру споживання не лише відповідно до раціональних норм харчування, а й передбачає споживання екологічно чистих продуктів харчування, які підвищують тривалість життя населення, покращують здоров'я та збільшують середню для країни тривалість життя [23].

За результатами багатьох досліджень виявлено чинники, які впливають досягнення продовольчої безпеки [7].

1) соціально-політичні: воєнний стан держави; порушення норм міжнародного права; соціально-політична нестабільність; корупція; відсутність адекватної сучасним загрозам державної доктрини продовольчої безпеки;

2) техногенні: старіння матеріально-технічної бази виробництва; енергетичний дефіцит; суттєве зниження поголів'я худоби; використання екстенсивних агротехнологій; руйнування племінної справи та насінництва;

3) екологічні: ерозія ґрунтів; стихійні лиха; поширення генномодифікованих продуктів;

4) економічні: дефіцит інвестиційних ресурсів; кваліфікованих кадрів; інфляція; диспаритет цін; дезінтеграція агропромислового комплексу; агресивний маркетинг; нерозвиненість інфраструктури продовольчого ринку та відсутність ефективних каналів реалізації продовольства;

5) інституційні: неефективність міжнародних інституцій регулювання агропромислового комплексу, надмірна відкритість економіки; низька специфікація та незахищеність прав власності на землю; нерозвиненість інститутів планування та прогнозування в агропромисловому комплексі.

До 24 лютого 2022 р. на продовольчу безпеку України впливали ряд загроз, серед яких основною є економічна й фізична обмеженість в доступі до калорійного й збалансованого харчування, попри те, що сільськогосподарський потенціал країни дозволяє виробляти значно більше сільськогосподарської продукції, потреба в якій реально існує в інших країнах [12].

Після 24 лютого 2022 р. проблеми лише посилилися. Безпекове середовище в Україні піддалося серйозним випробуванням. Суттєвими проблемами для продовольчої безпеки стала фізична та економічна недоступність їжі для значної кількості населення попри зростаючий потенціал сільськогосподарського виробництва, зокрема зернових культур. Низький рівень доходів не дозволяє населенню в повній мірі задовольнити потреби у висококалорійних продуктах.

Серед негативних характеристик стану продовольчої безпеки сучасної України варто виділити: нестійке зовнішньополітичне становище країни у світі; наявність значної кількості населення, що знаходиться за межею бідності і не має достатніх доходів для придбання необхідних продуктів харчування; надмірне зростання основних засобів виробництва; випереджає грошові надходження; виснаження ресурсного потенціалу аграрного виробництва; проблеми зберігання та збуту сільськогосподарської продукції; залежність національного виробника від кон'юнктури світових ринків; фізичне та моральне зношення основних засобів виробництва; недостатня кількість інвестиційних надходжень; незадовільний рівень інноваційних розробок та кількість їх практичного використання; стрімке скорочення сільського населення; переважання частки працівників пенсійного віку; недостатній рівень професіоналізму та кваліфікації; збільшення імпорту товарів на вітчизняному ринку [17].

Окреслені проблеми стали вагомим викликом для продовольчої безпеки України. Для сьогодення стають надактуальними кроки з покращення стану продовольчої безпеки країни: припинення воєнних дій та розмінування посівних площ; завершення земельної реформи; інвестування та кредитування продовольчої сфери; наближення до світових нормативів стандартизації та сертифікації продукції; збільшення економічної доступності багатьох товарів продовольства для населення; активізація виробництва органічних продуктів харчування; вирішення проблем фінансового, матеріально-технічного, кадрового, наукового та інформаційно-консультативного забезпечення.

Висновки. Підводячи підсумки, можна констатувати, що проблема продовольчої безпеки є не лише актуальною, а й багатогранною та багаторівневою. Тому проблематика продовольчої безпеки, зокрема щодо понятійного апарату, потребує подальшого розвитку та дослідження.

Проаналізувавши підходи до розуміння поняття «продовольча безпека» різних авторів, доцільно відзначити, що переважна більшість виділяє схожі елементи, а саме: продовольча безпека держави повинна бути орієнтована на забезпечення за рахунок власних агропромислових потужностей, не вдаючись до імпорту продовольства з інших країн; виділення з дефініції «продовольча безпека» критерію якості харчових продуктів дає гарантію повноцінності, поживності та наявності харчових продуктів у достатній кількості на рівні обґрунтованих медичних норм.

В Україні забезпечення продовольчої безпеки вимагає конкретних заходів та дій у сферах державної політики, зокрема інноваційної, інвестиційної, а також політики державного регулювання, які б забезпечили необхідними та якісними продуктами харчування усіх громадян нашої держави. Отже, проблема продовольчої безпеки в Україні на сучасному етапі є актуальною та потребує відповідних зусиль з боку держави для її успішного вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні питання аграрної політики: збірник робіт 1999-2002 / упоряд.: В. Дем'ячук; Проект «Аграр. політика для люд. розв.» К., 2002. 450 с.
2. Бабенко А. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах реформування і регулювання аграрного сектору економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Луганськ, 2005. 24 с.
3. Бабич М. Понятійно-категоріальна сутність продовольчої безпеки. Економіка та держава. 2017. № 6. С. 39-45.
4. Банах О. Теоретичні засади оцінювання продовольчої безпеки як об'єкта статистичного спостереження. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2016. Т. 21 Вип. 7-2 (49). С. 187-192.
5. Вараксіна О. Теоретичні основи продовольчої безпеки як економічної категорії. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2013. № 1 (56). С. 50-55.
6. Гойчук О. Продовольча безпека: теорія, методологія, проблеми: автореферат дис. доктора екон. наук: 08.07.02. Миколаїв, 2004. 25 с.

7. Голикова К. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Наук. пр. Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Сер.: Екон. науки.* 2012. Вип. 22, ч. II. С. 23–28.
8. Добросоцький В. Основні напрями регулювання продовольчого ринку. *Економіст.* 2000. № 3. С. 78–81.
9. Дорош М. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького.* 2014. Т. 16, № 2 (5). С. 78–84.
10. Економіка аграрного сектору: [навч. посіб.] / [В. Збарський, М. Лендел, В. Мацибора, А. Чалий]; за ред. чл.-кор. УААН, професора М. Лендела. К.: НУБіП України, 2009. 410 с.
11. Ерфан В. Продовольче забезпечення в контексті економічної безпеки країни: теоретичний аспект. *Країни Центрально-Східної Європи в умовах регіоналізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспекти: [Монографія] / [Бевзюк Є., Вергун В., Грін О., Ерфан В. та ін.]; за ред. Є. Бевзюка, О. Гріна. Ужгород, 2010. С. 342–352.*
12. Франчук В., Копитко М., Мельник С. Забезпечення продовольчої безпеки України в умовах мінливого безпекового середовища. *Вчені записки Університету «КРОК».* 2022. № 3(67). С. 9–17.
13. Зеленська О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. *Вісник ЖДТУ.* 2012. № 1 (59). С. 108–112.
14. Колісник Г. Продовольча безпека України та особливості її розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* 2015. Вип. 5. С. 72–76.
15. Кочетков О. Формування системи показників продовольчої безпеки України. *Економіка АПК.* 2002. № 9. С. 142–158.
16. Лушпаєв С. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України. *Часопис Київського університету права.* 2011. № 2. С. 211–214.
17. Манзій І. Продовольча безпека: структура, принципи, реальні загрози. *Вісник СНАУ.* 2008. Вип. 8/1. С. 27–31.
18. Мельник Л. Продовольча безпека у національному вимірі. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії.* Серія: Екон. науки. 2012. Випуск 4. Том 2. С. 184–190.
19. Немченко В. Продовольча безпека України. *Збірник наукових праць ВНАУ.* 2012. № 4 (70). Т. 2. С. 179–183.
20. Новіков Є. Сутнісний зміст поняття «продовольча безпека». *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі.* № 2 (53). 2012. С. 47–50.
21. Павловська І. Розвиток підходів до трактування поняття «продовольча безпека». *Проблеми економіки.* 2022. № 3. С. 52–61.
22. Прунцева Г. Економічна сутність поняття «продовольча безпека» країни. *Інноваційна економіка.* 2016. № 1–2. С. 34–37.
23. Стариченко Є. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт.* 2018. № 13. С. 42–48.
24. Хорунжий М. Продовольча безпека: соціально-економічна суть, стан і показники. *Економіка АПК.* 2003. № 6. С. 9–16.
25. Шибаніна О. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 368 с.
26. Шкаберін В. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2006. 20 с.
27. Шутаєва О., Тропанець Н. Продовольча безпека як соціально-економічна категорія, її зміст та основні напрями забезпечення в умовах глобалізації. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління».* 2010. Т. 23 (62). № 1. С. 174–185.
28. Щекович О. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. 278 с.